

MUSIKHÖGSKOLAN I MALMÖ

Lunds universitet

EXAMENSARBETE

Höstterminen 2007

Läroarbete i musik

Sasa Krstic

”Oh hur härlig balkansol ler...”

En svensk manskörs möte med arrangemang från en genre utöver det vanliga

Handledare: Eva Sæther

“ Oh how brightly May-sun shines...”

Abstract

I have chosen to write about culture differences in music. My purpose with this study is to unite two music cultures into one piece of art. Through my story and film you can see my attempt to teach a men's choir two songs in ten rehearsals. These songs are very famous Nordic songs and the choir knows them very well. I have changed rhythm and harmony in these songs to Balkan style. I have worked with the portfolio method which means that I have written a diary after each rehearsal. I have filmed my whole work with the choir and clips from these videos are presented as links in the text.

The results are positive. To learn something that is already learned in a new way requires more time and more background knowledge. My choir cannot sing perfectly but they now feel the rhythm.

Keywords: men's choir, Nordic songs, portfolio, rhythm

Abstrakt

Jag har valt att skriva om kulturella skillnader i musiken. Mitt mål med arbetet är att förena två olika musikkulturer i ett konstverk. Genom min uppsats och film kan man följa ett försök att lära en manskör två låtar på tio repetitioner. De aktuella kompositionerna är välkända nordiska stycken som kören är ytterst väl förtrogen med. Jag har ändrat rytmen och harmoniken i båda låtarna så att de stämmer med min egen musikkulturs normer; svenska körstycken på ”balkanvis” blev en prövning för körens medlemmar.

Hela arbetet är gjort med hjälp av portföljmetoden vilken innebär att skriva en dagbok efter varje repetitionstillfälle. Jag har filmat våra repetitioner och ett urval av scenerna är länkade till arbetets text.

Den viktigaste lärdomen av projektet var att det tar tid att ”lära om” sådant som redan är inlärt. Det krävs först en sorts avprogrammering av det invanda och sedan en infasning i nya koder. Många utmaningar låg i den rytmiska strukturen.

Nyckelord: manskör, nordiska låtar, portföljmetod, rytm.

Innehållsförteckning

Inledning.....	4
Syfte	5
Musik från Balkan.....	5
Processbeskrivning.....	6
Arrangemangen	6
Process och arbetsätt.....	7
Dagbok del 1.	8
Repetition nr.1.....	8
Repetition nr.2.....	9
Repetition nr. 3.....	9
Repetition nr. 4.....	10
Dagbok del 2.	11
Repetition nr. 5.....	11
Repetition nr. 6.....	12
Repetition nr. 7.....	12
Repetition nr. 8.....	13
Repetition nr. 9.....	13
Repetition nr. 10.....	13
Körmedlemmarnas synpunkter.....	14
Slutsatser	14
Referenser.....	18

Inledning

Det var mitt första år i Sverige, och jag kände mig långt från musiken. Jag som är född med musiken, och som hellre läser noter än den mest intressanta bok i hela världen, var utan den. Vad vill jag säga med detta egentligen? Jag hade inget musik engagemang och jag kände ingen som jag kunde prata med, eller någon som hade någon som helst koppling till musiken. Jag gick på Lernia och var koncentrerad på att lära mig svenska språket så bra jag kunde. Det var svårt och det var första gången jag kände mig hopplös- ändå anade jag på något sätt att allt skulle bli bra

Efter nästan ett år fick jag möjlighet att sjunga i akademiska kören under ledning av Daniel Hansson. Efter några repetitioner pratade jag med Daniel om mitt arbete med kör och orkester i Serbien, och att dirigentjobb är det som jag brinner för. Efter ungefär två månader i kören fick en fråga från Daniel om jag skulle kunna tänka mig att jobba med en manskör från Malmö. Då blev jag helt ställd. Jag visste ingenting om manskörer för en sådan tradition har vi inte i Serbien. Dessutom blev jag rädd för min okunnighet om svenska språket. På andra sidan av luren var Daniel, som lyckades med att övertyga mig med ett intressant konstaterande; "språket är inte så viktigt, de ska väl sjunga?". Någon gång i december 2003 började jag att jobba med MKSS Malmö kvartettsångsällskap. Nya låtar, ny teknik, nya konsonanter, allt var nytt för mig. Det var jättesvårt, fast det var rätt för mig och jag njöt av att jobba med musik igen. Med tidens gång lärde jag mig svenska standardlåtar, svensk tradition och kultur. Jag jobbar fortfarande med denna kör och detta examensarbete handlar om körsång, kulturella blandningar i musiken samt körens försök att lära sig någonting nytt.

Inspiration att göra detta fick jag när jag stod framför kören och dirigerade. Jag har flera gånger tänkt att det hade varit roligt att prova att sjunga svenska sånger med balkansk harmoni och rytm. Jag har spelat och spelar fortfarande musiken som kommer från mina trakter från Balkan. Sådan "balkankänsla" är inbyggd i min hjärna. Jag kan inte lyssna eller spela någon låt som går i 4/4 utan att tänka ,hur låter denna i t ex 11/8 takt, vilken är en Makedonisk rytm, eller sätta ett Fiss dimm ackord istället för D. För att kunna visa mina tankar på bästa sätt bestämde jag mig för att omarrangera låtarna.

Jag valde ut två sånger som kören är välbekant med. Dessa två nordiska låtar ville jag klä i ny rytm och ny harmonik. Och dessutom få min svenska manskör att sjunga! Mitt arbete består av två led: 1. Arrangemangsarbetet, 2. Instuderingsarbetet, 10 repetitioner filmades och i den text som följer finns nyckelhändelser ur processen inklippta, som filmfiler,

För att kunna påbörja mitt projekt fick jag enorm hjälp av en bok som jag läste strax innan jag började, *Musikliv* av Lars Lilliestam (2006). Där ställer han en del frågor som jag tagit fasta på.

Begreppet kultur är i verkligheten tyvärr inte så enkelt och självklart. Man kan ställa många frågor. Vad håller samman en kultur? Hur stor är en kultur? Hur sammanhållen är en kultur? Var går gränserna för hur man tolkar en kultur?

Den sista frågan innebar någonting speciellt för mig. Då tänkte jag att svensk kultur (där jag med kultur menar tradition, musik och religion), kan jag aldrig tolka eller förstå som en svensk. Därifrån kom min tanke att kanske om jag ändrar på någonting i de två låtarna fast utan att de förlorar sin identitet, kan jag lättare komma fram till min egen tolkning av svensk kultur, genom musiken.

Syfte

Om man ser på vilket arbete som helst, oberoende av i vilket sammanhang det gjorts, öppnar man nya frågor och kommer på nya lösningar och idéer under genomförandet. Mitt syfte med hela processen är att undersöka om en manskör kan lära sig att sjunga de låtarna i mitt arrangemang på tio repetitioner. Medelåldern i min kör är 65 år. De två låtarna (originalversionerna) har de haft på sin repertoar under ungefär fyrtio år och de är väldigt vana att sjunga som de alltid gjort. Mitt mål är att ändra en liten del av nordisk kultur genom att tillföra en annan själ från ett helt annat håll på jorden. De två låtarna jag arbetade med skulle bevara sin identitet, vilket också ledde till en svår balans mellan det absurda och det i detta sammanhang rätta.

Musik från Balkan

Balkan är en halvö som har sin plats i Sydeuropa. Där finns sammanlagt 34 nationer och etniska grupper. Varje nation har sin egen kultur och tradition över vilka alla är mycket stolta. Alla förutom nationer från ex Jugoslavien tillhör olika språkgrupper, det är så stora skillnader mellan språken att man inte kan tro att de är grannländer och att de tillhör samma geografiska region. Det finns två saker som håller ihop alla balkanländer. Den första är alla floder som rinner genom balkanska halvön och den andra är musiken.

Musiken spelar en enorm roll för livet hos varje individ. Man kan huvudsakligen dela in musiken i i folkmusik och kyrkomusik. Kyrkomusik spelar väldigt stor roll i den ortodoxa kyrkan, vilken är den största religionen eller kyrkan på balkan. Kyrkomusiken består av musik till blandad kör. De mest berömda kompositörerna av kyrkomusik är Stevan Hristic, Stevan Mokranjac, Petar Konjovic, Stanislav Binjicki, Petar Cesnokov och G Sviridov. Med tanke på att kyrkomusiken inte är direkt kopplad till folket och att under det kommunistiska styret var religionen förbjuden, så är kyrkomusiken väldigt populär på Balkan just nu.

Med bara två ord kan man beskriva huvudskillnaden mellan kyrko- och folkmusik: "Svart och vitt". Kyrkomusiken ger en speciell känsla av frid och lugn, och av guds storhet. En försmak av det som väntar oss alla efter ett kort besök på jorden. Folkmusik å andra sidan, har som uppgift att pigga upp en trött människa eller göra en ledsen glad. Folkmusiken handlar om kärlek, alla typer av sorg, människans lycka och olycka. Som regel ska man inte bara bli glad av musiken, dessutom ska man gråta och vara ledsen medan man lyssnar eller sjunger någon låt. Folkmusiken spelar en stor roll i alla typer av fester till exempel: födelsedagar, bröllop, dop, examinering, heliga dagar, sk "slava".

Folkmusiken spelas med instrument som är karakteristiska för varje land. Serbien har trumpet (truba), flöjt (frula) och dragspel (harmonika) som huvudinstrument till folkmusiken. Makedonien har klarinett och saxofon. Grekland har buzuki och baiglamas, Rumänien har cimbal, Turkiet har zurlu (liknar klarinett) och sargija (liknar buzuki fast med odelad hals)...

Med så många olika instrument för varje land, skulle någon som aldrig hade hört balkanmusik säga att det är klart att det är stor skillnad i musiken mellan Grekland och Serbien, men detta är inte sant! En röd tråd går genom alla nationer och gör folkmusiken väldigt lik. Nästan samma harmoniska lösningar, samma rytmer, melodier och fraseringar är lika. Makedonien är mest karakteristiskt med sina 5/8, 7/8, 9/8 och 11/8 rytmer. Gemensamma rytmer för folkmusik från Balkan är: rumba, begine, dvojka (hasapiko, hasaposerviko). Det som skapar stora skillnader i musiken är bruket av ornament eller grupperingar av flera noter

(sextondelnoter) innan en not som är betonad. Varje rytm har sina egna ornament och varje land för sig har egna versioner av hur de ska spelas eller sjungas.

Sedan tio år tillbaka har balkanmusik blivit väldigt känd i världen. Detta tack vare fantastiska artister som Goran Bregovic som visar en fin bild av balkanmusik i Kusturicas filmer. Sanja och balkanika en av de största jazz-folk banden i Serbien har producerat tre fantastiska album med folkmusik från Balkan och det som är väldigt intressant är att han i sitt band använder ALLA instrument som spelas på Balkan. Musik på Balkan är som ett gemensamt språk och alla nationer förstår varandra genom musiken, det vill säga att Serbien, Grekland och Makedonien till exempel har tiotal låtar som har samma melodi och rytm fast sjungna på tre olika språk och spelade på olika instrument. Det som står som stor koppling i kommunikation mellan de tre olika nationer är melodin och rytm.

Processbeskrivning

I denna del ska jag beskriva mitt arbete med båda låtarna. Här redogörs för de rytmiska, harmoniska och melodiska förändringarna och hur texten anpassats. Dessutom framgår hur jag arbetat med kören. Varför valde jag just de två låtarna ”O hur härlig majsol ler” och ”Fridolins dårskap”?

Arrangemangen

Sedan fyra år tillbaka har jag jobbat med en manskör från Malmö. De två låtarna tillhör en manskörs standardrepertoar. Vi har flera gånger gjort de låtarna och varje gång kände jag att det är någonting som fattas.

De låtarna är väldigt berömda, starka och gjorda av geniala tonsättare och det var inte någonting i själva låtarna som var mitt problem. Problemet låg i min hjärna och mina öron. Innan jag fattade detta trodde jag att felet låg i arrangemanget eller i harmoniet men det var inte det som var fel. Det är så enkelt som att alla individer har sin egen uppfattning av musiken och särskilt de som kommer från någon annan kultur som i mitt fall och får studera och jobba med någonting helt nytt och okänt.

Jag har spelat och spelar fortfarande musiken som kommer från mina trakter från Balkan. Sådan ”balkankänsla” är inbyggd i min hjärna. Jag kan inte lyssna eller spela någon låt som går i 4/4 utan att tänka ,hur låter denna i t ex 11/8 takt, vilken är en Makedonisk rytm, eller sätta ett Fiss dimm ackord istället för D. För att kunna visa mina tankar på bästa sätt bestämde jag mig för att omarrangera låtarna.

Den första låten valde jag för att originalmelodin påminner ganska mycket om grekisk melos. Dessutom har harmonin en fantastisk avslutning på första perioden i låten på tonikas ersättare IV, eller c-moll i Ess som är vanligt i grekisk folkmusik. Detta var första signalen på att det var rätt låt. När det handlar om låten ”Fridolins dårskap” var det min hjärna som från första gången när jag hörde denna låten inte kunde släppa tanken på att ändra den till makedonsk 7/8 takt.

Jag tänkte börja med ” O hur härligt ” som jag ändrat till en lätt och väldigt känd grekisk rytm ”hasapiko” och alla som känner till melodin från Zorba-dansen känner den igen. Hasapiko är en 4/4 rytm med betoningar på 1 och 3 fjärdedelen i takten. Hasapiko fick sitt namn under den bysantinska perioden av medelklassen som bodde i Konstantinopel (nuvarande Istanbul,

Turkiet). Det kommer från ordet "hassapi" som på turkiska betyder slaktare. Det finns två versioner av själva rytmen, och de är: hasapiko som är ganska långsamt, och hasaposerviko vilken ursprungligen kommer från Serbien och är mycket snabbare.

För att få känslan av hasapiko i låten var jag tvungen att på första plats ha en melodi som är tilldelad förstatenorerna (T1). Jag har ändrat melodin väldigt lite, för att det fanns stor risk att låten skulle förlora sin identitet. Det som jag ändrade i melodin var att alla punkterade noter har blivit hela, halva och rena fjärdedelsnoter. Efter att melodin var klar, återstod bara att tänka ut hasapiko-rytmen, med de stämmor som jag har i en mans kör (T2, B1, B2).

Eftersom hasapiko går i 4/4 takt och har 1:a och 3:e fjärdedelsnoten som betonade delar var det inte svårt att tilldela de betonade fjärdedelarna till andra basarna (B2). För att jag skulle komplettera rytmen med andra tenorerna (T2) och första basarna (B1), återstod att de sjunger andra och fjärdefjärdedelsnoter i takten samtidigt. På så sätt fick vi en hasapiko rytm som följer en fantastisk melodi. När rytmen var färdigjord var harmonin nästa steg. I takt nummer 5 har jag ändrat sista fjärdedelsackordet från ett B ackord till ett G7 ackord som går vidare till C-moll. Takt 15 som i sin originalsättning har B, B, Es, c-moll har jag ändrat till d-moll7, f-moll/C, Es/B, F7/A, (jag harmoniserar alla fyra fjärdedelsackord) och i takt nummer 22 har jag ändrat det H dim ackord som går i ett c-moll ackord, till ett G7.

Den andra låten "Fridolins dårskap", är som en vals, och det var möjligtvis därför jag valde just denna låten. Att ändra en låts rytm och harmoniska atmosfär är som när en individ ändrar sin livsstil och får hjälp av en plastikkirurg.

Låten som är originalskrivnen i 6/8 takt och blir omskriven i nya takten 7/8, får en helt annan dimension. I vårt fall får den en ny atmosfär av makedonsk folkmusik. Harmonierna har jag inte ändrat särskilt mycket, fast ackordens läge är ändrat på flera ställen. Jag tror att ändring av harmoniken skulle skapa stora problem i inläringen av låten.

Det som är svårast att förstå är att 7/8 rytm i västerländsk musik delar man takten i tre plus fyra åttondelar fast på balkan delar man den tre plus två plus två åttondelar, och det säger oss att makedonsk 7/8 takt har fyra betonade åttondelar i sig (**1 2 3 4 5** åttondel), medan 7/8 takt i Västeuropa har två betonade åttondelar i takten (**1 2 3 4** åttondel). Förklaring: stora siffror är betonade åttondelar och de små siffror är obetonade.

Efter att alla noterna kommit på plats började jag med körrepetitionerna. Min målsättning var att försöka lära dem de två låtarna på tio repetitioner, vilka är en halv timme långa var. Dessutom skulle jag dokumentera alla repetitioner med en videokamera.

Process och arbetssätt

Jag har valt att arbeta med portföljmetoden (Wiklund, 1996). Utifrån Wiklunds portföljmetod som jag använt under min aktionsforskningsstudie i forskningsmetodikkursen, har jag utarbetat en metod som är anpassad efter denna studie. Det var viktigt för mig att ha ett kontrollsystem för hur processen fortskred och för att snabbt kunna upptäcka och åtgärda problem. Jag gjorde en plan inför varje repetitionstillfälle och en resumé efter varje repetition. Dessutom förde jag en dagbok över mina planer, som också inkluderar mina egna känslor och tankar under processens gång. Denna dagbok utgör en viktig del av forskningsprocessen. Jag älskar att jobba med portföljmetoden för att jag kan se alla mina fel och kan förbättra under mina nästa steg.

Etiska synpunkter

Innan jag började med repetitioner, berättade jag för kören vad är det som vi skulle göra och förklarat deras uppgifter. De var med på att repetitionerna skulle filmas och jag fick fantastiska och väldigt positiva reaktioner från kören. De tyckte att mitt examensarbete kan spela en stor roll i körens vidare utveckling.

Dagbok del 1.

Repetition nr.1

Första repetitionen äger rum den 6 november 2007 på Gyllebogården med MKSS manskör. Jag känner mig väldigt spänd inför detta repetitionstillfälle. Jag har delat ut noter per mail till alla sångare och jag hoppas att de har tittat lite på dem. Jag undrar hur jag skulle reagerat om någon kommit med två serbiska låtar skrivna på svenskt sätt, till exempel någon 4/4 låt ändrad till 6/8 vals. Jag bestämmer mig för att först och främst förklara för kören vad är det som driver mig att göra detta, vad mitt syfte är. Varför vill jag ändra någonting som redan är bra? Denna fråga för med sig en annan fråga... Varför inte? Efter första samtalet med kören om mitt arbete blev de väldigt intresserade och alla visade positivt intresse att vara med och delta i mitt projekt, så att jag har förmodligen inget att oroa mig över. [Clip 2](#).

Tillbaka till repetitionen! Låten ” O hur härligt majsol ler” skriven av J.H. Voss är en berömd vårsång som alla manskörer sjunger i början på våren. Låten beskriver härlig natur, söta dofter som blommor ger och blåa höjder, man får en fantastisk bild av våren och just därför kan man inte ändra så mycket i en sådan stark låt. Jag har gjort låten i samma 4/4 takt fast med fasta betoningar på första och tredje fjärdedelsnot i takten som är tilldelade andra basarna. Första basar och andra tenorer har till uppgift att sjunga andra och fjärde fjärdedelsnot i takt. Med ett sådant schema bildar de som jag redan sagt tillsammans en rytm som ursprungligen kommer från Grekland och heter ”Hasapiko”. Första tenor har i uppgift att sjunga melodi som är ändrad på ett sådant sätt att det inte finns punkterade noter som i originalversionen förutom i första takten, för att jag tycker om man ändrar den första figuren, det vill säga punkterad halvnot och en fjärdedel, kan låten tappa lite av sin indentitet. [clip4](#), [clip5](#), [clip6](#).

Efter en sammanfattning av den nya låten ska jag börja med stämövningar. Jag ska börja med bakgrundstämmorna, det vill säga B1, B2, T2. Först ska vi göra var stämman för sig flera gånger och sedan sjunger vi i kombinationer som två stämmor tillsammans och alla samtidigt. På slutet av första repetitionen ska jag försöka sätta in alla fyra stämmorna.

Resumé av första repetitionen

Det gick fint. Vi hann göra allt som jag hade tänkt. Jag förklarade hur och vilka delar i takten man ska betona för att få en riktig atmosfär av hasapiko. De lärde sig att sjunga upp till takt nummer 10 utan dynamiska variationer och nyanseringar, det var bara rena noter. De känner till texten mycket väl, så att vi hade inga problem med texten. [Clip7](#). Jag kunde därför betona själva hasapikorytmen och berätta om Mikis Theodorakis liv och verk. Han är ju den store nutida gestalten inom grekisk folkmusik.

Repetition nr.2

Den andra repetitionen äger rum 13.09.2007 på samma plats . Det som följer är en fortsättning på repetitionen av låten ” O hur härligt majsol ler”. Förra repetitionen gjorde vi 10 takter av låten och jag tänkte gå igenom de tio takterna. Först ska jag repetera varje stämma för sig och sen ska vi sjunga tillsammans.

Jag tycker att det gick väldigt bra förra gången fast jag ska inte glömma att säga till sångarna hur de verkligen ska sjunga. Första bas ska sjunga tenuto hela tiden! Fjärdedelarna ska sitta ordentligt på sina platser och de måste förlängas med cirka en sextondel. Däremot ska T2 och B1 sjunga sina fjärdedelar staccato. [Clip12](#), [clip13](#).

Den andra delen av låten som går från takt 11 till takt 17 är inte särskilt svår. Den enda svårighet som kan uppstå är i takt nr. 15 i vilken har jag ändrat harmoniläggningen. Originalversionens takt nummer 13 (vilken är takt numret 15 i min version) är harmoniserad B på första och andra fjärdedelen, Es på tredje fjärdedelen och c-moll på den fjärde. I mitt fall har jag harmoniserat alla fyra fjärdedelar: f6/D, f/C, Es/B, F7/A. För att undvika problem tänkte jag gå igenom takt 14 och 15 med T2 och B1 först, eftersom deras stämmor inte har någon logisk melodisk fras i de två takterna och sedan koppla in T1 och B2.

Resumé av andra repetitionen

Det gick utmärkt på den andra repetitionen, fast lite långsamt. Vi hann bara göra arton takter av hela låten, men det som är viktigast är att sångarna förstår vad jag menar -vad det är som jag vill framställa och att stämmorna sitter på plats.

Det som jag trodde skulle vara ett problem - att B2 sjunger tenuto och B1 och T2 sjunger staccato - löste de fantastiskt snabbt så att på slutet fick man en riktig känsla av hasapiko. [Clip17](#). Det enda som man kan kalla för ett litet problem i koppling med första svårigheten är att sångarna är väldigt koncentrerade på noter och text, så att de glömmer att känslan av hasapiko som måste vara med genom hela låten. Jag ska ta upp denna frågan på nästa repetition. Jag älskar att jobba med portföljmetoden för att jag kan se alla mina fel och kan förbättra under mina nästa steg.

När vi pratar om fel måste jag säga att i takt 15 som jag berättade om i dagboken gjorde jag helt fel i övningsprincipen. Jag började med T2 och B1 och det kändes väldigt obekvämt och ologiskt. Istället skulle jag kunna börja med B2 och T1 som har jättestabila fraser i takt 15 och sakta komma närmare till T2 och B1. Fast jag gjorde fel gick det bra med den ändrade harmoni i takt 15. Mot slutet av repetition var det fantastiskt att höra att de klarade detta och att de förstår hur den nya harmonin skiljer sig från originalet. [Clip18](#)

Repetition nr. 3

Tredje repetition är den 20.09.2007 på samma plats. Jag ser fram emot den tredje repetitionen för att jag hoppas att vi kan klara hela låten ända till slutet. Det är bara 8 takter kvar och det finns inga svårigheter som kan orsaka större problem. Det som kan vara kritiskt är takt nummer 22. [Clip19](#). I originalet (takt 20) är de första och andra fjärdedelarna framställda som

Ass? dim ackord, och i mitt arragemang har jag skrivit ett G9-ackord med ändrat läge om man jämför med originalet.

Det som är svårt är att B2 har så kallad walking bass i fjärdedelar medan de andra stämmorna har halvnoter, och att komma in i ett 9-ackord är inte heller lätt. Jag ska börja med att repetera låten från början och gå genom stämmorna separat till takt 22, så att jag kan se om vi måste ändra eller förbättra någonting. Det som jag är bekymrad över är själva takt 22, som jag tänkte jobba med på detta sätt:

Jag ska börja med T2 och B1 för att i de sista fyra takterna har de en intervallisk gemenskap och de låter logiskt. När jag säger logiskt menar jag att de har en melodisk fras av fyra takter i parallella rena intervall det vill säga sexter och terser. Alla stämmor förutom B2 ger oförändrad harmoni och därför ska vi göra dem färdiga först. Efter detta ska vi lägga till B2 som gör det hela till ett G9-ackord.

Om vi klarar hela låten måste jag påminna kören om hur de ska sjunga sina stämmor (T2 och B1 staccato och B2 tenuto).

Resumé av repetition nr. 3

Det är klart. Hela låten är färdigarbetad, och vi har läst igenom den flera gånger tillsammans så det finns inga tekniska problem. Själva låten kräver repetition flera gånger i rad för att den ska sitta ordentligt. De sjunger rätt både tonhöjdmässigt och harmoniskt och det som är nästa projekt är dynamiska nyansieringar, rätt tempo och artikulation. [Clip23](#).

Repetition nr. 4

Denna repetition äger rum 27.09.2007. Jag tänkte att denna repetition ska vara den tekniska repetitionen. Vi ska gå igenom alla stämmor för sig, så att alla sångare har en klar bild om sin stämma. Efter att vi gått igenom stämmorna ska vi sjunga hela låten allesammans. [Clip24](#), [clip25](#), [clip26](#). Det är tänkt att hela kören sjunger sina respektive stämmor, medan jag spelar en stämma i taget för att hjälpa dem. De får sjunga låten fyra gånger. Jag tycker att det är ett bra sätt att lära sig sin stämma ordentligt . Jag får inte glömma att säga att jag har ändrat B2 stämma i takt 23, istället för B ska de sjunga Ess.

För att kunna få rätt atmosfär i låten har jag kommit på ett bra sätt att förklara för kören. För att kunna förstå rytmen ”hasapiko ” måste man känna till vilka instrument som ingår i en grekisk folkensemble. I detta fallet har vi inga instrument så att vi är tvungna och härma de instrumenten. Andra Bas ska härma kontrabas (tenuto toner), B1 ska härma buzuki (väldigt korta toner fast inte staccato) och T2 ska härma baiglamas (en mindre version av buzuki) och sjunga staccato. [Clip30](#). Första tenor ska sjunga legato rena fjärdedelar och halvnoter. Det som hände ett par gånger förra repetitionen var att T2 börjar att sjunga B1 basstämman från början och någonstans från takt nummer 6 går de tillbaka till sin stämman. Detta är någonting som är väldigt viktigt och vi måste gå igenom det.

Resumé av repetition nr.4

Allt är gjort! Vi repeterade stämmorna på alla möjliga sätt och jag är helt nöjd med deras kunnande av låten. Vi fick rätt atmosfär av ”hasapiko” efter att jag hade berättat om instrumentarium i en grekisk folkensemble, och efter övningen där vi härmade instrumenten. Nu ska vi lämna denna låten åt sidan och nästa vecka ska vi börja med en ny låt som är lite svårare att lära sig. [Clip31](#).

Dagbok del 2.

Repetition nr. 5

Nästa repetition är den 18. 10. 2007. Den är reserverad för en ny låt skriven av Jean Sibelius, en av de mest berömda finländska tonsättarna. Låten heter ”Fridolins dårskap”. Själva låten är skriven i 6/8 takt och det som borde vara intressant är ändring från 6/8 till 7/8 takt, en makedonisk folkrytm. [Clip32](#).

Jag ska börja denna repetitionen med en förklaring av rytmen på följande sätt: jag ska jämföra 6/8 takt med 7/8 takt och visa att den enda åttondel som är tillagd i 7/8 takten kan ändra mycket i själva låten. [Clip33](#). I 6/8 takt har vi två betonade åttondelar, det vill säga första och fjärde åttondel i takten är betonade (1..4..). I 7/8 takt får vi plötsligt fyra betonade åttondelar i takten; den första, tredje, fjärde och sjätte åttondelen (1.3.4.6.).

Den första övningen är att de klappar 7/8 takt, bara betonade åttondelar och samtidigt räkna till 7 om och om igen. [Clip34](#). Från första början tänkte jag att det kan vara lättare om de klappar 6/8 rytm med annorlunda betonade åttondelar (1.3.4.6) och efter några gånger skulle de bara sätta en åttondelspaus efter den sjätte(6) åttondelen i 6/8 rytm. Nu tror jag att det kan bli svårt för dem och att det kan bli effektivare om vi tar det som gehörsövning. Om det inte finns några vidare problem med klappning ska vi försöka och sjunga de första fyra takternas melodi utan text på ”ba, ba”. [Clip35](#). I fortsättningen sjunger vi samma melodi fast med texten. Efter det, när de har lärt sig att klappa och sjunga melodin (de första fyra takterna) ska vi gå igenom stämmorna separat var för sig.

Resumé av repetition nr.5

Efter denna repetition har jag en känsla att vi aldrig kommer att bli klara med detta. De kunde klappa efter mig men inte själva och det känns som om de inte förstår riktigt vad det handlar om, så att på nästa repetitionstillfälle måste jag ta upp rytmen igen, och försöka förklara den för dem en gång till. Dessutom har jag på flera ställen skrivit text på fel betoningsnot så att till nästa gång måste jag ändra det. I takt 5 har jag skrivit en melodisk fras av 7 åttondelar till T2 som går upp till tvåstrukna G. Detta är omöjligt för dem att sjunga, det är för högt och detta måste ändras! [Clip42](#).

Repetition nr. 6

Den 01.11.2007 tänkte jag börja med en teorilektion om 7/8 takt, vi ska prova att klappa igen, fast denna gången ska jag skriva 7/8 takt på tavlan. [Clip43](#). Jag ska rita 7 åttondelar och gruppera dem i tre grupper (III II II) ett, två, tre, ett,två, ett,två, så att de samtidigt kan titta på tavlan och klappa eller sjunga på ”ba,ba”.

Nästa steg ska vara att jag visar mina ändringar i partituret och förklarar dem. I det nya arrangemanget ska T2, B1, B2 ha samma text. Jag ska förklara ändringarna i takt 5 till T2 och denna gång hoppas jag att allt går som det ska. Innan vi börjar med den problematiska takten ska vi gå igenom alla stämmor första fyra takter. Det bästa sättet att lära sig takt numer 5 är att träna bara takt 5 med T2 och B1 separat . När de blev färdiga med att sjunga takten separat ska vi göra den samma tillsammans omigen. När takten numer 6 är klar då ska vi fortsätta med stäm övningar till takt numer 8. [Clip50](#).

Resumé av repetition nr.6

Det gick inte alls som jag hade tänkt. Jag förklarade alla förändringar och vi fick samma resultat som innan. Jag är lite panikslagen efter denna repetition, men på slutet fick jag en idé. Nästa repetition ska vi göra med bara tenorer och repetition efter tar jag basarna. Jag är medveten att sådana separata repetitioner kan ta mer tid, men jag måste prova annars går det inte. [Clip54](#).

Repetition nr. 7

Denna repetition är 08.11.2007. Jag ska jobba med bara första och andra tenorerna och hoppas verkligen att vi klarar detta. Jag tänkte börja med T2 för att deras stämma är lite lättare än första tenorernas stämma. Efter detta ska jag jobba med melodin och på slutet ska vi tillsammans försöka sjunga hela låten. Jag ska inte nämna någonting om rytmens historik eller förklara rytmen, denna övning ska vara en teknisk repetition på vilken ska de sjunga sina respektive stämmor. [Clip57](#).

Resumé av repetition nr. 7

Jag har gjort allt som jag kunde och vi fick ett fantastisk resultat. Båda stämmor lärde sig att sjunga sina partier med hjälp av principen att repetera var stämma för sig. Vi gick igenom båda stämmor från början till slut och jag fick känslan att de är helt säkra i sina stämmor. Den enda svårigheten var takt numer 8 i vilken T1 har långa noter att hålla. Problemet låg i rytmiken. Takt numer 8 har jag skrivit två punkterade fjärdedelar och som den sjunde åttondelen i takten en upptakt. Det var svårt, då bestämde jag mig för att ta bort upptakten i takt 8 och låta T1 att börja melodin direkt på takt nummer 9. [Clip58](#).

Repetition nr. 8

Denna repetition äger rum den 15.11.2007 i samma repetitionslokal. Jag ska göra "Fridolins dårskap" med bara basarna. Jag ser framemot denna repetition för att jag tror att basarna kan klara låten elegant. Jag tänkte börja med parlatto-läsning av låten. [Clip60](#). Jag tror att det kan hjälpa dem mycket att förstå rytmen bättre. Efter denna övning ska vi sjunga låten. Först ska vi göra de första 8 takterna separat med båda stämmorna. Efter att vi klarat respektive stämmor var för sig ska vi sjunga dem tillsammans. Jag måste ha särskild koll på takterna 6, 7, 8 och 13, 14, 15.

Resumé av repetition nr.8

Det gick inte som jag hade tänkt mig. Mina förväntningar för höga. Jag trodde att jag skulle hinna jobba lite med dynamiska nyanseringar i låten, men vi hade knappt tid att gå igenom låten ordentligt. Det visade sig att takt 6, 7 och 8 var för svåra att sjunga rätt. [Clip65](#). Andra bas stämman gick långsamt men till slut hann vi igenom alla takterna.

Repetition nr. 9

På den näst sista repetition som är 22. 11. 2007 ska vi repetera låten "Fridolins dårskap" med alla fyra stämmorna. Äntligen ska vi sjunga hela låten tillsammans och jag är ganska säker på att det inte ska vara några stora problem. [Clip68,clip69](#). Innan vi börjar med att sjunga hela låten tycker jag att vi ska gå igenom stämmorna separat. Jag är ganska säker på första och andra tenorerna. De kan sina stämmor och klarar alldeles utmärkt 7/8 rytm. Det är basstämmorna som vi måste gå igenom ordentligt. Jag är mest rädd för B2 som fortfarande har problem att klara rytmen. Jag hoppas att denna repetition ska vara en riktig höjdare!

Resumé av repetition nr. 9

Det gick som jag hade tänkt. Vi lyckades med att sjunga hela låten allesammans. Vi gick genom alla stämmorna och de var inte tillräckligt säkra för att kunna sjunga tillsammans, hela låten. Jag har kommit på att om jag låter tenorer att sjunga låten, då kan jag spela första och andra basarnas stämman och underlätta för basarna att sjunga sina stämmor. Det som framkom som ett litet problem var att B1 har svårt att komma in direkt i takt 5 där de har en passage med sju åttondelar. [Clip71](#). Det var mitt fel när jag skrev arrangemanget. Jag satte inte upptakt i takt 4 till B1 och därför kunde de inte sjunga den första åttondelsnoten i takt 5 rätt. Vi löste problemet så att de skrev en upptaktsåttondel i fjärde takten. På slutet av repetitionen fick de sjunga hela låten tillsammans. Det gick väldigt bra. [Clip72](#).

Repetition nr. 10

Sista repetitionen är 29. 11. 2007. Jag känner mig väldigt nöjd och dessutom glad över att mitt arbete snart är utfört. På denna repetition är det grand finale, jag är nervös för att jag vill väldigt mycket att mina sångare ska kunna sjunga de två låtarna. Vi har jobbat väldigt hårt och det var inte alls ett lätt uppdrag.

Denna repetition ska vi börja med ” O hur härlig maj sol ler”. Jag är ganska säker på att vi måste gå igenom alla stämmorna först innan vi sjunger hela låten. Jag ska påminna dem om hasaposerviko-rytmen, dessutom hur de skulle sjunga tenuto och stacatto noterna. Om allt går som jag vill ska vi sjunga hela låten tillsammans.

När vi är klara med första låten är det dags för ” Fridolins dårskap”. Jag tänkte använda samma princip som med första låten. Gå igenom stämmorna och sjunga tillsammans. Jag är osäker på om jag ska gå igenom teorin om 7/8 rytmen. Jag ser framemot denna repetition och jag hoppas att vi utför jobbet ordentligt. [Clip76](#).

Resumé av sista repetition

Det känns lite tomt, nu när jag vet att vi är klara. Jag undrar om vi någon gång i tiden ska sjunga de två låtarna för pulik. På den sista repetitionen fick vi sjunga båda låtarna och jag måste säga att jag är nöjd och dessutom glad. Jag är dessutom stolt att jag fick hjälp av mina körmedlemmar; att lyssna på mig och följa mina instruktioner var inte lätt. Vi är klara med projektet och jag tycker att vi gjorde ett fantastiskt jobb. [Clip77](#), [clip78](#).

Körmedlemmarnas synpunkter

Kören var från början väldigt engagerad och villig att göra någonting nytt. Efter att jag hade visat mina sånger för kören fick jag höra många positiva kommentarer om mitt arbete. (Kommentarer: Detta kan vara jätte spännande!, Vi klarar detta Sasa på tio repetitioner!). Efter den fjärde repetitionen var mina låtar inte så intressanta och särskilt då när vi började med den andra låten ”Fridolin”.

(Kommentarer: Var du tvungen att ändra den i 7/8 takt?, Vi är inte säkra på om vi hinner med detta!). Efter tionde repetitionen var alla väldigt glada att detta var slut, men ändå väldigt tacksamma för att jag lärde dem någonting nytt.

Slutsatser

Efter det tionde repetitionstillfället fick jag mitt svar. Det går! Om man tar i beaktande att alla i kören är rätt gamla och att de har mer tendenser att glömma än att komma ihåg har de presterat på toppnivå. Dessutom sitter båda låtarna djupt i deras minnen och det är väldigt svårt att ändra till något annat arrangemang. Mitt syfte var ju att tillföra en annan sorts själ till den svenska manskörsrepertoaren. Och se om det går att få en svensk manskör att sjunga på ”balkanvis”. Mitt arbete bestod av två delar, dels själva arrangemangen och dels instuderingsarbetet med kören som dokumenterades med video.

Mitt mål med detta var att skriva arrangemangen till två nordiska låtar för en manskör, som trots vissa ändringar skulle bevara sin identitet, och ändå vara någonting annat. Att ändra någonting kan man göra efter att man förstått själva begreppet ”att ändra”. Från början gjorde jag inte det, men under tiden fick jag bättre kunskap om detta. När jag började mitt arbete med kören då förstod jag hur komplicerat det kan vara att ändra någonting som redan är perfekt.

Att göra om låtar som är väldigt kända och karakteristiska var ett väldigt svårt och dessutom intressant arbete. Absurt eller rätt var två ord som var i min hjärna medan jag försökte att

skriva om arrangemanget. Vad var det som hotade ändra låtens identitet? Det var dessutom en viktig fråga som jag har försökt att besvara medan jag skrev noter. Nu vet jag att det var fel. Jag var för mycket koncentrerad på fel saker och saker som jag inte känner till. Därför var jag tvungen att under arbetet med kören ändra i arrangemangen.

Mitt syfte med arbetet var att försöka lära kören de två låtarna med de ändrade arrangemangen på tio repetitioner, och dessutom dokumentera alla viktiga delar av de tio repetitionerna. Min idé blev väldigt positivt bemött från körens sida och i början var jag optimistisk. Tiden var en orsak till att jag blev mindre optimistisk. Inte bara antal repetitioner utan även att vi hade en halv timme efter körens ordinarie repetitions tid. Detta gjorde att testkören var något trött och okoncentrerad.

Mina sångare är vana på att sjunga svenska låtar som de lärde sig för många år sedan på ett eller annat sätt. Jag tror att gamla vanor är ett stort problem när det gäller alla manskörer. Någon gång i tiden har de lärt sig massor av låtar, fast kanske fel. De accepterar inte så lätt ändringar i låtarna. Att säga att de inte accepterar är inte rätt uttryck för det som jag vill säga, men i praktiken blir det så. Flera gånger när jag skulle rätta, ville de inte erkänna att de sjunger fel, för att som de säger ” så lärde vi oss för trettio år sedan” stämmer, men det är inte ”rätt”.

Orsaken till att vi inte kunde lära oss låtarna ordentligt var tiden och repetitionens tidsläge. Med mitt arbete ville jag gå utanför deras gränser och försöka förklara att saker kan och ska ändras och att man måste ta dem som de är. När jag säger tiden menar jag inte bara tio gånger 30 minuter vilken är sammanlagt en halv arbetsdag. Jag menar att vi behövde mer tid på att bara lyssna olika låtar med hasapiko och 7/8 rytm innan vi började arbeta med dem. Om jag hade förberett det genom att visa för kören hur rytmerna låter i original hade jag säkert fått ett bättre resultat. Jag kunde dessutom träna mer klapp och parlato övningar med kören, fast med tanke på tiden och med tanke på att jag måste sätta fart på att lära ut de var det nästan omöjligt. Ett exempel är att den första låten ” O hur härlig maj sol ler” lärde de sig snabbare än andra låten som går i 7/8 takt. Orsaken till detta var att den grekiska hasapiko rytmen hade de hört förut, men 7/8 takt hade de knappt hört någon gång. Med hänsyn tagen till tidsbristen och körens okunskap om främmande rytmer måste jag säga att de två låtarna har de klarat väldigt bra. De kan känna 7/8 rytm med rätta betoningar och hasapiko känsla.

Vi har inte hunnit gå igenom dynamik och rätt artikulation som inte var så viktiga för mitt syfte och som kunde vara för mycket för mina sångare. Repetitionens tidsläge spelar en stor faktor i ett sådant arbete. Vi hade våra halvtimmars repetitioner efter våra ordinarie två timmars övningar.

Med tanken på att mina sångare har sina privata liv och att de efter två timmar av konstant sjungande säkert behövde komma hem och vila, måste jag konstatera att de har gett allt för att utföra arbetet ordentligt. Nu när hela arbetet är slutfört kan jag konstatera att min kör har uppnått det som var mitt syfte och det som fattas är bara nyanser som kan komma senare. Jag har tagit mig frigheten som någon som kan bedömma om våra låtar har till slutet någon samband med balkansk musik. Jag har jobbat ganska länge med balkansk folk musik och jag tycker att jag är kompetent att bedömma detta fallet.

Referenser

Bengtson, K (1982). *Människan i kören* . Malmö: AB Carl Gehrman's musikförlag-

Lillestam L. (2006) *Musikliv* . Bo Ejeby förlag.

Wiklund, U. (1996). *Portföljen - en modell för utvärdering av musikundervisning*. Stockholm: KMH-förlaget.

Manskör prisma 1. (2001). AB. Stockholm: Carl Gehrman's musikförlag.

Manskör prisma 2 AB . Stockholm: Carl Gehrman's musikförlag.

Percy G. (1970). *Musikguiden* . Stockholm: Viktor Petterson bokindustri AB.

O hur härlig maj sol ler

Friedrich Kulau
arr: Sasa Krstic

Moderato

TENOR 1
O. hur här - lig maj sol - ler.

TENOR 2
O, hur här - lig O, hur här - lig maj - sol - ler. O,

BASS 1
O, hur här - lig O, hur här - lig maj sol er. O,

BASS 2
O, hur här - lig O, hur här - lig maj sol ler O,

7
T. 1
O, hur här - ligt maj - sol - ler. i de blå - a höj - der, sjung - as vå - rens

T. 2
O, hur här - lig maj - sol - ler. O, de a höj - der, as rens

B. 1
O, hur här - lig maj sol ler. O, de a höj - der as rens

B. 2
O, hur här - lig maj - sol - ler, O, i blå höj - der, sjung vår

14
T. 1
fröj - der, och sin doft var blom - man ger. O, hur här - lig maj sol ler,

T. 2
fröj - der, och sin doft var blom - man ger. hur lig sol ler

B. 1
fröj - der, och sin doft var blom - man ger. hur lig sol ler

B. 2
fröj - der, och sin doft var blom - man ger. O, här maj ler

20

T. 1
O, hur här-lig maj sol ler. O, hur här-lig här-lig maj sol— ler.

T. 2
hur lig maj sol ler. O, hur lig lig maj sol ler.

B. 1
hur lig maj sol ler. O, hur lig lig maj sol ler.

B. 2
O, här-lig maj sol ler, O,— hur— här här maj sol ler

Fridolins dårskap

J. Sibelius
Arr. Sasa Krstic

TENOR 1
Knappt le-ker mört, knap hop-par lax, knapp blå-ses vin-tern ut, då står du röd som

TENOR 2
Knappt le-ker mört, knapp hop-par lax, knapp blå-ses vin-tern ut, då står du röd som

BASS 1
Knappt le-ker mört, knapp hop-par lax, knapp blå-ses vin-tern ut, då står du röd som

BASS 2
Knappt le-ker mört, knapp hop-par lax, knapp blå-ses vin-tern ut, står du röd som

7
T. 1
for-dom-dags och glim-ögd vid din knut. Vid i-de-a-lens spruc-ken-het och käns-lans skäm da

T. 2
for-dom-dags och glim-ögd vid din knut vid i-de-a-lens spruc-ken-het och käns-lans skäm da

B. 1
for-dom-dags och glim-ögd vid din knut vid i-de-a-lens spruc-ken-het och käns-lans skäm da

B. 2
for-dom-dags och glim-ögd vid din knut vid i-de-a-lens spruc-ken-het och käns-lans skäm da

13
T. 1
vin, var får din själ sin druc-ken het, du gam-le Fri-do-lin.

T. 2
vin, var får din själ sin druc-ken het, du gam-le Fri-do-lin.

B. 1
vin, var får din själ sin druc-ken het, du gam-le Fri-do-lin.

B. 2
vin, får din själ sin druc-ken het, du gam-le Fri-do-lin.